

مه مله که تی ده رگاگان

"سه فه ریکی نه فسانه یی، که رنه فالئیکی

بیکو تایی"

(شکاندنی زه مهن و تیپه پاندنی سنوره کانی روانین له قه سیده ی

ده رگاگان) ی به اختیار عه لیدا)

ناسۆ جه بار

ته نیا زمانه که ده مییت. (فلویر)

ههر وشه بیهک واتایه کی شاروه، به لام حاشاهه نه گرو تاقانه ی هه به نه رکیشی ئاشکرکردنی ئه م واتایه به. (پارت)

ئه ده بیات یان هه موو شتیکه، یان هیج شتیك. "زۆر ژ باتایی"

دنیا ی ده ره وه ی ترادسیوئی روشنبیری و ئه ده بی و هونه ری دنیا به که لیوانلیو له جیاوازی، دنیا که بو دۆزینه وه ی کلێشه سازییه کی دیکه ی روانین، خه یالگه یه که بو گه پان به دوای نه بینراوه کاند، دنیا ی پاش کاریزما بچوکه کانه و دنیا ی ده ره وه ی میتافیزیکا و ده ره وه ی خه یالگه یه که سنوردارو دیاریکراو، دنیا به که له ده ره وه ی حیکایه ته بچوکه کان و خه یالگه یه که بو دۆزینه وه ی ناکوکی و به رپاکردنی مملانییه کی مه عریفی و بوونگه رایانه له گه ل واقع و ئه و نه ریتی بیرکردنه وه یی دنیا دابه شده کات بو بازنه یه کی دیاریکراوی روانین و دنیا بینیه کی هه ژار.

فه لسه فه یه کی جیاواز

فه لسه فه ی دروستکردنی گومان، فه لسه فه یه که بو کالکردنه وه ی دیواره کانی یه قین و سه ره به ری ئه و ره هاگه رانه ی ده که ونه نیو هزره یاده وه ری و ئایدیاکانی مروقه وه، هه ولێکه بو ئاشترکردنه وه ی مروقه به سه رتاکانی هزره خه یال و فه نتازیکانی خوئی، به ئه ندازه یه ک گه پانه به دوای هه رچی نادیاریکدا له ده ره وه ی ده رگا داخراوه کانی یاده وه ری و دیواره به رزه کانی یه قین و خه یاله کوئکریتییه کانی ئایدیا داخراوه کان.

گومان شتیکه له ده ره وه ی حیکایه ته گه وره کان و خه یالێکه له ده ره وه ی ستراکچه ری ئایدیاکانی ئیمه وه بیرده کاته وه و له هه ولێ برینی سنوره کانی یه قیندایه و به رده وام کار له سه ر فراوانکردنی رووبه ره کانی روانین ده کات و له هه ولێ کوئکردنه وه ی دنیا بینیه کدایه جیاوازتر له قه واره و کاریگه ری، به ئه ندازه یه ک که ئایدیاکان و حیکایه ته کان له توانایاندا نه بیته رامبیکه ن و له سه رزه مینه داخراوه کانی ره هاگه رایه تی دا بیکهاته ی ئه و کلێشه یه ی لیدروستبکه ن که هه ریبه له ئیمه تاکه یه ک هزره تاکه یه ک روانیمان هه بیته بو دنیا و له نیو تاکه یه ک خه یالگه دا هه رچی گومانه کانی خویمان هه یه بیده یه وه ده ست ئه و قه دهره نادیاره ی که غه رقی جه هلیکمان ده کات پر له گوناھی هه سترکردن به گومان، پر له شه رمه زاری ده رچون له ترادسیوئن و هزری باو و روانینیکی فه ره نگی له کولتوریکی فه قیره وه بو خه یالگه یه کی هه ژاری کورتمه ودا.

ئوکتافیۆ پاز سه بارهت به شیعر ده لیت: "له نیوان ئه وه ی ده بیینم و ئه وه ی ده یلیم و ئه وه ی به بیده نگی ده یه ئلمه وه له نیوان ئه وه ی به بیده نگی ده یه ئلمه وه و ئه وه ی خه ونی پیوه ده بینم له نیوان ئه وه ی خه ونی پیوه ده بینم و ئه وه ی له یادی ده که م..... شیعره"، تیرواننه کانی ئوکتافیۆ پاز بو شیعر هینده ی تیروانینیکی قوله بو دۆزینه وه ی

رايه له کانی ئه و سه زه مينه ليکتر از اوهی که بيکها تهی پانتاييه کی گه وره ی دنيا بينی و ويناکردنه ، هينده ش ره هه نديکی قوله له نيوان بينين و بيدهنگی و خه ون و بيرکردنه وه .

قه سیده ی ده رگان هينده ی شه رپکی گه وره یه له گه ل زه مه ندا، هينده ده قیکی به رجه سته کراوی فه لسه فی نییه بۆ ويناکردنی ره هاگه رایی و دۆزینه وه ی حه قیقه ت، هينده ش دارشتننیکي زمانه وانی نییه گه مه به یاده وه ری و حیکاته کانی ئیمه بکات و بمانباته وه سه ر سه رچاوه دووره کانی حیکایه تیک که هه مومان له تاکه یه ک خانه ی فره هنگی دا کو ده کاته وه ، ئه م قه سیده یه به رله وه ی ژانریکی ئه ده بی جیاوازییت، فه لسه فه یه کی نوییه له دنيا بينی دا، ئه م روانینه که هه لگری گومانی گه وره و دروستکهری خه یال دانیکه پر له پرسیارو مملانی و کۆکردنه وه ی دژه کان له کایه کی به رفراوانی ژیا ری تاکه که سیکا که ستراکچه ره بونیادییه کانی زه مه ن تیکه ده شکینیت و سه رله به ری ئه و خه یاله قه ده غه کراوه بۆ زه مه ن کالده کاته وه و پولینکارییه کی جیاواز بۆ دابه شکردنه وه ی زه مه ن به فورمیکی دیکه و له ويناکراویکی دیکه دا به ره مه ده هینیت .

زه مه ن له مانا هه ره ئینسا یکلۆ پیدییه که ی دا دابه شده بیته به سه ر رابردو، ئیستا و داهاتو، به لام له قه سیده ی ده رگا کاندای توی خوینهر له به رده م زه مه نیکی دیاریکراودا نیت، به لکه له به رده م زه مه نیکی ئالۆزو هه لاهه لادایت و سه رله به ری ئه و ويناکراوه گشتییه ت بیرده باته وه که له سه ر زه مه ن و دابه شبوونه کانی له لات گه لاله بوون . ئه و خه یاله ت بۆ پرده کات له گومان و مه و دایه کی نادیا ریکراوی زه مه نت بۆ ده کات به هه زاران هه نوکه ی ویکنه چووی جیاوازه وه .

ئه و ده یه ویت گرفتاری ئیستایه کت بکات لیوانلیو له ساته وه خته هه لاهه لاکان، زه مه ن له قه سیده کانی به ختیاردا سه فه ریکه به ره و نادیا رو به خه یالی ئه و مه مله که ته ئه فسانه یی و دووره ستانه دا تیده په پری که تیا یاندا زه مه ن شوناسیکی دیاریکراو و پیناسه یه کی سنورداری نییه و بیته ندازه قوله له مانادا و بیته ندازه میتا حیکایه ت و میتا شوین و میتا فه نتازییه ، ده ره نجام قه سیده کانی به ختیار شکاندنی سنوره کانی روانینه له مانا و اتا و حیکایه ت و ويناکردندا، هينده ش هه ولیکی گه وره یه بۆ سازکردنی کلیشه سازییه کی دیکه ی ئونتۆلۆژی و ژینالۆژی بۆ قولکردنه وه ی وینه و ويناکردن و شکاندنی سومبولی حیکایه تامیزو نرخ و به ها ترادسیۆنه کانی روانین بۆ شیعر . هاوکات قولبوونه یه کی فه لسه فه یه له گریکه وه بۆ حه کیمه کان و په یامبه رو گه ریده کان تا نیتشه .

پراوپر له هه ره نوکه یه کی جیاوازو له هه ر دیمه نیکی ویناکراوی پاش ئه و خه یالگه کۆتکریتییه ی زه مه ن تیایدا جوگرافیا یه کی دیاریکراوی هه یه و ويناکراویکه له روانینی هه ر یه کیکماندا هاوشیۆه یه و مه و دایه که هه مومان تیایدا کو ده بینه وه و سه رجه م شته کان له ویناکراوه وه بۆ بینراوه کان له نه بینراوه کانه وه بۆ بوونه وه ره ئه فسانه یی و فه نتازییه کان ده ببه بوونه رگه لیکي بیرکه ره وه و قسه که رو عه ده می .

ئه م شیوازی هه لوه شانده وه یه له زه مه ندا یه کیکه له شیوازه مو دیرنه کان له دنیا ی ئه ده بی ئیمه دا و فره هنگیکی بالاتره له هه ره خه یالگه یه کی ئایدۆلۆژی و یاده وه رگه را که خویمان به خاوه نی سه رله به ری حیکایه ته کان و به سه ره اته کان و یاده وه رییه کان ده زاننو زه مه ن له لای ئه وان دابه شکراویکی ئه خلاقیه و به سه ره خه یال و ره مزو به ها کانی ئه و رووبه ردا دابه شده بن، هه ر روانینیک له توانایدا بیته له و هاله گه وره یه ی زه مه ن خو یی ده ربازبکات و خو یی به خاوه نی هه یج کام له و چیرۆکانه نه زانیت و زه مه ن له لای ئه و دابه شبوویه کی ئه خلاقی نه بیته ، ئه و له توانایدا یه له جیاوازییه مه عریفی و ئه دبیه کانی خو یه وه بروانیتته دنیا ی ویناکراوی ده ره وه ی ئه و به رجه سته کراوانه ی که سنورو چوارچۆه بۆ هه ر وینه یه ک و خه یالگه یه ک داده نین و ته وای روانینه کان له دنیا ی رامکراوی ترادسیۆنیکدا راهه ده که ن .

دوچار له توانیدایه کار له سهر هه لوه شاننده وهی ئه و سستراکچره کونترکریټیبه بکات که دنیا دابه شده کات به سهر پیروزو ناپیروزدا، به سهر چاکه و خراپه دا، شوژشو ناشورشا، زهمه نی پر له حیکایه ت و زهمه نی خالی له هر حیکایه تیک، و اتا ده توانیت سنوری ویناگردنیک فوټوی به رجه سته کراوی سنوربوکیشاروی دووباره تیپه ریټیت.

ئیمیل بنونیسست ده لیت: "واتایی وشه، توانای وشه به بۆتیکه لیبون له ته که به که یه کی دیکه که له ناستیک (کاملت) دایه." به ختیار عه لی له پئی دنیا بینیه کی وجودیانه وه گه ردونگه رای ئه و گومانه ده کات که له نیتشه وه

سه چاوه ده گریټ و تائه و پروکه فه لسه فه یه کی جیاوازه بۆ ته ماشاگردنی دنیا. ده رگاگان ده قیکه وه که هه موو ده قه شیعریه کانی به ختیار عه لی، به لام روانیک عارفانه و گومانیک فه لسه فه یه گوره له پشتیه وه کارده کات بۆ به رپاگردنی رووبه ریکی دیکه ی رامنه کراوی وینه و فه لسه فه یه ئه و ساتانه ی ده که ونه ده ره وه ی حیکایه ته کان و ئه و یاده وریه کونترکریټیبه ی که تائه و پروکه ش گه نجینه یه کی گوره یه بۆ ئه و شاعیر و ئه دیبه حیکایه تخوانانه ی که بوونه ته میژوونوسیک ته مه ل بۆ نویسنه وه ی یاده وه ری به زمانیک شیعری سوژامیزو نوستالژی. ئه م روانینه جیاوازه که

دنیا بینیه کی پیغه مبه رانه سه چاوه که یه تی، یه کیک له و سه چاوانه ی دنیا بینیه مه سیح بۆ دنیا، به لام له دنیا بینیه کی فه لسه فییه وه بۆ خه یالگه یه کی ئه ده بی، به کارهینانی ته کنیکه کانی مه سیحه له ته ماشاگردن و ئامازه داند، به لام جیاوازترو ئالوزتر، ئه وه ی مه سیح به ئیمه ی ده لی پره له ئاموزگاری، به لام ئه وه ی به ختیار له پئی قه سیده کانییه وه و وینایده کات و ئامازه ی بۆ ده کات ته واو پیچه وانه ی هه ر ئاموزگارییه که که له ئایدیایه کی دیاریکراودا کوټبکریته وه و واده یه کی دیاریکراوی فیردوس له پشتیه وه بیټ. به لام له پشت هه ر وینا کراویکی شیعریه وه له لای به ختیار وینا کراویکی گومانلیکرا وه یه، سه رزه مینیک هه یه لیوانلیو له گومان، به لام خالی له هر چاوه پوانیه کی هه سته پیکراو. به لام قول بیکردنه وه و ویناگردنی گه ریده یه که که به قولایی شته کان و وینه کان و خه یالگه کان و خه ونه کان و نه خشه ئه فسانه یه کاندایه پیټیت.

پاکژیونونه وه له هر ئاینیکدا به ستر اووه به باوه رو په شیمانبوونه وه له هر گوناھیک و حیکایه تیک که هه لگری هه سته پیکراویکی لاده رانه و خه یالپیکراویکی جیاواز بیټ له ده ره وه ی ئه و ترادسیونه به کومه له ی که روانین به سهر بیکهاته هه ره بنه رته تیبه کانی یاده وه ری دا دابه شده کات و دورتر له و دنیا پیروزه ی که گوناھه کان ده که ونه ده ره وه ی خه یالدان و ئه و ناسته ژیاریه ی که یه قین له رووبه ریکی دیاریکراوی پیروزدا پوئینده کات.

شکاندن ره مزه کان هه ولئیک نیبه بۆ گه ران به دوای ره مزیک دیکه و به هایه کی دیکه دا، شه ر له گه ل ئه و سه رمایه ره مزیه ی یاده وه ری و حیکایه ته کاندایه مملانییه کی گوره یه که له ناوه و هه ر کۆکه ره وه ی سه ره به ری دژه کانه و خه یالگه یه که بۆ کالکردنه وه ی یه قین و ره ها، به لام پر له گومان و تیپرامانی گه وره. هاوکات ئه و ته کنیکه له ده ره و هه رپا گه ردونگه رای ئه و زهمه نه ناکات که ساته وه خته کان به سهر خوټی دا دابه شده کات وه و سه ره نجام ده کات وه خوټی، ئه و زهمه ن به سهر دنیا بینیه کی جیاوازا دابه شده کات، به لام سه ره نجام ناکات وه خوټی و هه یچ یه که یه کی هه نوکه یی و ساته ساتی روانین له ده ره وه ی هه ر یه قینیک دابه شنایته وه به سهر زهمه ن و شوین و حیکایه ته کاندایه، ئه م فه لسه فه یه هه ولئیکه بۆ کارکردن و دنیا بینیه ی له ناشوین و نازه مهن و ناحیکایه تدا. ئه و روانینه فه لسه فییه بۆ دنیا به بی گه رانه وه بۆ یاده وه ری و هه یچ له و حیکایه تانه ی که له یه که ده چن و له تاکه یه که یوتوییا و یه که یاده وه ری به کومه لدا ته واوده بن و به ره مه یه نه ری هه ر یه قینیکن که خالیبه له هر یوتوییا یه کی ده ره وه ی زهمه ن و ئه و سه رزه مینه هه سته پیکراوانه ی که مروټ به سهر جوگرافیاکانی دا دابه شده بیټ، هه ولئیکه گوره یه بۆ خولقاندنی سه رزه مینیک دیکه ی روانین و

خه يالگه يه كي ناسنورداری قول له تيپرامان و خالی له ياده وه ری، ليوانليو له گومان و خالی له يه قيني حيكايه تيكي نه براوه .

له م به يانييه سارده دا

هه نديك مردوه كاني خويان ده هينن له باغه كاني خه يالدا بينيژن

هه نديكيش زيندوه كاني خويان له باغي حه قيقه تدا نابينن

بالنده كان واده زانن نه م مردنانه جهنگه له كاني خه يالو

بازده دهنه ناو ريوايه ته سارده كانيانه وه

مردوه كان واده زانن نه م زينده گيه خه يالو و دهگه پيته وه

هه نديك بو به هه شتي له ده ستچووي خويان له ده رگا دهنه

هه نديكيش له له دايكبوونه وه بو ده رگا كان دهگه پين، به لام نايدوزنه وه

نه ورسه ده ناسم پشتاويشت بو ده رگا كاني ناسمان دهگه پيټ

گول ده ناسم له باخچه كاندا پشتاويشت له ده رگاي باخچه ده پرسيت.

(كوئي به ره مه شيعرييه كان / 72-73)

كوشتني رابردوو

ليو شتر اوس له پي ئامارزه يه كي قورسه وه نه قولاييه واتايي و زمانه واناييه ده دوزيته وه كه جياوازييه كي گه وره ده خولقينيټ له نيوان روانيني كون و نه و سيستمى ئامارزه ييه كي خولقيته ري دنيا بيني شاعيره و ده ليت: "شاعير له ده ره وه ي پانتايي ده برپين و ئامارزه گه ري خه ريكي ده برپين و ئامارزه ده بيت، واته له ده ره وه ي سنوري فه زمانه وايي زماندايه . به بوچوني شاعير وشه ئامارزيكه كه بواري پيده دا تا له زمان بو تيكشكاندن هه مه لايه نه ي زمان كه لك وهرگري، يان به ده برپينيكي باشت ده يه ويټ ئامارزه له نيوبه ريت. "سه رباري نه وه ي زمان پيكه اته ي سيستم يكي يه كانگيرو ئالوزه بو به ره مه هيناني ماناو نيشانه و ئامارزه و سومبول و به ها، هاوكات نه خشه يه كي گه وره شه بو دوزينه وه ي جوگرافيا و ژينالوژياي وشه و ئامرازو ئامارزه كان. گرينگترين پيكه اته ي زمان جيا كردنه وه ي رابردوو له ئيستا و ئامارزه سازييه له پي ئامارزه گه ليكي نه خشه ئاميزه وه بو داناني ستاندارديكي زمانه واني بو ئيستا و رابردوو و ئاينده و به رده وامي . به لام شاعير ديټ و زوريك له م ئامارزه و ئامرازانه هه ر له پي زمانه وه تيكده شكينيټ و نه و سيستمه توكمه يه هه لده وه شيټنيټه وه و نه خشه يه كي ديكي نابه رجه سته كراوي ليټروسته كات.

مه رگي رابردوو، نه گه پانه وه بو سه روه ختيك كه نه وروكه و ئيستاكه و داهاتوو به يه كه وه گريده داتو له سه ريه ك هيلي گشتگر كو يان ده كاته وه، زه من له لاي به ختيار عه لي و له ناو كوئي قه سيده كاندا هينده ي ئيشكرده له نادياردا، هينده نزيكبوونه وه نييه له جوگرافيا كاني روانين، هينده ي كاركرده له ساته وه خته كاندا هينده رووبه ريك نييه له ياده وه ري ساته كان، به واتايه ك به ختيار عه لي كار له سه ر كوشتني رابردوو ده كات. كار له سه ر نه گه پانه وه و دو باره نه كردنه وه ي نه و سه روه ختانه ده كات كه دابه شده بنه وه به سه ر ياده وه ري دا، هاوكات نه وه ي به ختيار له شاعيران و نه دبباني پيشخوي جيا ده كاته وه و به جياوازي ده هيلټيه وه نه و روانين و وينه و ره زمانه يه كه له وينا كراويكي رامنه كراودا يو توپيا يه كي ديكي هه نو كه يي ده خولقينيټ. هه روه ها بايه خنه دان و نه گه پانه وه بو

یاده وهری ئه رکیکه دهیان هیندهی ئه و حیکاتانه قورستره که به ناوی شیعو رو مانه شیعه وه بلا ده بنه وه، بگه ره هه ر به راوردنا کرین.

ئه گه ر لیره دا که میک بگه ریننه وه سه ر ژینالوژیای یاده وهری، ئه واپیویسته کار له سه ر پیکهاته هه ره دیاره کانی ئه و نیوهندی زه منه بکه یین، که یاده وهری بوخوی کاره کته ریکی هه سته پیکراو و ته واپیویکراو نییه، له ده ره وه پرا کونترولی ته واپی هه نوکه کانی ئه و نیوهندی ژیا نه ده کات و ده کاری (ئیستا) وه ک سه ره ختیکی زه منه نی ئاراسته ی ئه و رو به ره نادیاریکراوه ی یاده وهری بکات که وه ک ته و نیکی جالجالوکی سه ره خته کانی رابردوی تیکرا پیکه وه گریداوه. که واته یاده وهری فه لسه فه یه که بو راقه کردنی ئیستا به دووربینه کانی رابردوو، یاده وهری منالییه، هاوکات گه رانه وه یه کی نوستالژییه بو نیشتمان و شووش و زاکیره ی نه ته وه یه ک و حیکایه تی کومه لگه یه ک له ئاستیکی نادیاریکراوی ژیا ری دا.

یاده وهری شه ریکه دژی ئیستا و ته واپی ئه و یوتوبیایانه ی که ده که ونه ده ره وه ی ئه و خه یالگه کونکریتییه وه. هاوکات رو به ریکی دیکه ی یاده وهری بریتییه له به ریا کردنی پانتاییه کی نه ریتی له نادیاره وه بو نادیارو فه راموش کردنی هه ر یوتوبیایه کی دیکه و قفل کردنی ئه و رو به ره له هه ر دنیا بیینیکی نه شازو یوتوبیایه کی ئیستایی. رابردوو ته زایه کی به رفراوانی قسه که ره بو به ستنه وه ی ئیستا به هه ر خه یالگه یه کی بچوکی مه وادیه که وه که زاده ی حیکایه ته کانه و په رده یه کی هه لبژیره پیارویه که ته نها ری به و ته نانه ده دات که له خو ی ده چن پیادا تیپه پرن و له میوه کانی یاده وهری بخون و له ده ریا کانی ئه و حیکایه تانه دا سه ول لیبدن که ده چنه وه سه ر هه مان که نارو هه مان سه رزه مینی به لئینیدراوی ئه و یوتوبیا نوستالژییه ی که مروق دابه شه ده کاته وه به سه ر دوو بوونه وهری جیا وازدا که یه کیکیان ته واپ واقعیه و ئه و ی دیکه شیان بوونه وهریکی ته واپ خه یالییه و وینه یکی ته واپ پیچه وانه ی خو یه تی. ئه م یوتوبیایه ش کار ده کات بو قول کردنه وه ی ئه و په یوه ندییه ی که ئیستا کان و رابردوو کان و ئاینده کان پیکه وه ده به سته وه.

یاده وهری چون له هه موو تاکیدا له هه موو که ره سته یه کدا، له هه موو سه ره ختیکیا به رجه سته ده بییت و له کلیشه یه کی ئیستا پیدا وینا ده کریته وه، هاوکات به ته رزی جیا جیا و له خه یالگه ی جیا وازدا له تاکه کان و گروهه کان و گوتاره کان و قسه که ره کان و حیکایه تخوانه کاند داغلی دوو قهیرانی گه وره ده بییت، قهیرانی یه که م فرسه ته کانی ئه و نوستالژیا سه رتاسه رییه یه که ئیستا داگیر ده کات و به رده وام کار له سه ر ئاماده کردنه وه ی یاده وهری ده کات و له سه ره خته کانی ئیستا و په ره و ده کردنی ئه و خه یالدا نه کونامیزه له ئیستایه کی به یاده وهری به رجه سته کرا ودا. قهیرانی دووه میش له وپوه سه رچاوه ده گریت که یاده وهری چون خه یالگه یه که له نادیاره وه سه رچاوه ده گریت، هاوکات به و که ره سته کون و هه ژارانه وه ناتوانیت له ئیستادا بژی له به رئه وه ئه و روانینه به رده وام له هه ولی گوپینه وه ی رابردوو دایه به ئیستا، گوپینه وه ی فه نتازیا کانی رابردوو و به هه لکه وته کانی ئیستا، ویکچواندن ریکه وته کانی ناو میژوو به وینا کراوه کانی ئیستا، گوپینه وه ی حیکایه ته کانی ئه و رو به ره نادیاره ی یاده وهری به حیکایه ته مو دپرنه کانی ئیستا.

ده رگا کان نیین... نیین... نیین

که چی من هه ر باس له وه همی قاپییه سیحرییه کان ده که م

باس له زرینگه ی پۆلاینی باله کان ده که م، له سه ر نقیمیکی ده روازه کان / له گووتنه وه ی نه فه قه ئه رخه وانیه کان بو نه وازشی ئه و / له ستایشی بولبول بو سه دای به هار له و دیو ده رگا کانه وه / ده لیم وه سفی روحی ئاسکه کان بکه که خو یان ده کیشن به ده رگا کانی پیریته باخچه دا / ستایشی گه ماروی میگه له زیوینه کان بکه بو ته نه ایم / به م ئه سپه

بريقيده داره بلی که خواجهیه کی ژهنگاوی هه لگرتووه: با له گهل شیوه نی خویدا سمکۆلبکات... سمکۆلی یه کیک که ره شه باکان ده لیتته وه. (ل113)

وینه و ویناکراوه فهنتازییه کان ته نها گوزارشت نیین له مه و دایه کی دیکه ی سیرامیزو ره هه ندیکی دیکه ی دهره وی روانین و دهره وی شوین و زه مه ن و ساته وه خته سروشتیه کان، به لکه گه لاله کردنی دنیا بینه که خالیتر له هر روانینی کۆنکریتی و پرتز له هر ته ماشایه کی قول و پر مانا و رهنگاله تر له هر خه یالگی ساده و سروشتی. ئەم قه سیده یه ته نها په خشانه شیعیکی ساده نییه، به لکه په خشانه شیعیکی دراماتیکی پیکهاته ییه له نیوان فهنتازی و سوریا لیزم و نه بستراکتدا، به واتایه که مه و دایه کی به رفراوانه له مانا و که شفی میتا سروشتی و میتا فهنتازی دا. له راستی دا تائه و روکه که منین نه و ناوه ندو تاک و گروپ و روانینه ی که له ستراکچه ریکی نوستالژییه وه سه چاوه ده گرن و رابردو و روبه ریکی گه وره ی یاده ورییه و خه یالگه یه که بو وینا کردنه وه ی نیستا، که منین نه و حیکایه تخوانانه ی یاده وری که هینده وابه سته ی نه و ته زا داخراوانه ن که نه گه ر یاده ورییان لیدامالی یان دامالترین له نوستالژی خالیده بنه وه له هر روانینی که نیستادا، به تالده بنه وه له هر خه یالدانیکی ساته وه ختی و نازه مه نی و ناشوینگی رای، دوا جار خالیده بنه وه له هر دنیا بینه کی موزه یف و ساخته و ده مامکراو. نه و ترادسیونه داخراوه ی که له نیستادا نازی ناتوانیت رووبه ره کانی داهاتوش وینابکات و رایه لکی له دهره وه ی زه مه ن و له دهره وه ی جوگرافیا داخراوه کان هه بیته و له دنیا بینه کدا دیالوگ دروستبکات که رووبه ریکی نادیاریکراو و ناماتریال بیته، له به ره وه ی دنیا ی ماتریال دنیا یه که بو داگیرکردنی جوگرافیا کانی روانین له خه یالگه یه کی زه مه نی و له کارخانه یه کی گه وره ی واقع و شوینگی یه کی فراوانی نوستالژی یان نایدولوزی.

من به ربومی مردنتان له به ربومی شه و بو جیاده که مه وه

من ده غلی تاریکیتان له ده غلی به ره به یان بو جیاده که مه وه

خهرمانی دوا ی جهنگتان له خهرمانی دوا ی عه شق بو جیاده که مه وه...

سیوه کانی فیتنه تان له سیوه کانی نارامی بو دهره هینم.

توش نه ی نه وه ی پیتوایه، نه وه ی یارییه کی برده وه، ژیا نی بردوته وه. نه ی نه وه ی پیتوایه، نه وه ی کللیکی برده وه، دهره گاکانی بردوته وه.

من مژده ی چاوه پروانییه کی دریزترت ده ده می، که له پشت گه رده لوله کانه وه... له ناو بورجه کاند... له قولله

نه رخه وانیه کانی روانینی ته نه یان ده، من رقم له دلنیا ییه کاتیک ده زانین دلنیا یی ته نیا گۆرانییه که بو نه وه ی

له ناوه راستی نا ئومیدیدا خه ومان لینه که ویت... (ل103)

خولقاندنی رووبه ریکی گه وره له گومانی وجودیانه، ته نها به ریا کردنی خه یالگه یه که نییه بو روانین و دروستکردنی فهنتازی، به لکه ده ستبرده بو ستاندارده نه خلاقیه کانی بینین و به رجه سته کردن و ستایله کۆنکریتییه کان و شه ریکی گه وره شه بو شکاندن و له به ریه که له شه شانده وه ی دلنیا ییه گه وره کان و حیکایه ته گه وره کانی ره هاخواری و شیوه خواری و ستایله خواری، نه وه ی له لای شاعیرانی سروشتگه راو غه زه لخوان و شاعیره حیکایه تخوانه کان ده بنه ستایل و شیوه و وینه ی به رجه سته له قه سیده کانی به ختیار عه لیدا ته واو پیچه وانه ده بنه وه یان خوینره ده خاته نیو رووبه ریکی گه وره ی گومانه وه له شته کان و له بینراوه کان و دوا جار وینه و ویناکراویکی سیرچی و نه فسانه یی یان فهنتازیان پیده به خشیت.

هاوکات که منین نه و نوسه رو شاعیرو حیکاتخوانانه ی که له سهه پاشماوه کانی رابردوو نه له وه پرن و له سهه به رماوه ی یاده وه ریبه کانی خو یان و میگل ده ژین و خوانی ئیستای پی زه خره فه ده که ن. نه و پوکه نه وه ی سه رچاوه یه کی دیاری ئیستای نه بیته بو مه عریفه یه کی جیاوازو دنیا بینیه کی جیاواز هیچی که متر نییه له وه ده ریوانه پیره ی که به دیار ماسیه رزیوه کانی خه یالیه وه ده مریت، نه و پوکه پیویسته له وه تیگه ین که دنیا بینیه کی دیکه له ئارادایه، به نه دازه یه که نه و خه یاله ده شکینی که سه رچاوه که ی ته نها یاده وه ریبه، که پارچه هه لاهه لاکانی نه و زاگیره یه به هیچ میکانیزمیکی دیکه ی نه و ترادسیونه نایه ته وه سهه کلیشه ی یه که مجارو خه یالگه هه ره سه ره تاییه کی دروستبوونی، به واتایه که نایه ته وه سهه هیلی نه و شه مه نده فه ره ی پره له به های نوی و مانای نوی بو دنیا بینیه و قسه کردن له سهه ئیستا و هه لوه شانده وه ی نه و دنیا داخراوه ی که یاده وه ریبه و پره له هه ر روانیک له نو ستازیاوه بو نو ستالژیا، به لام خالییه له هه ر روانیک له خوده وه بو دنیا بینیه کی جیاوازو له زه مه نه وه بو نازه مه ن و ناشوین و نا ئایدولوژیا.

نه و رووبه ره ی یاده وه ری داگیره که ات، که متر نییه له رووبه ره کانی ئیستا و رووبه ره کانی هه نوکه و ئاینده، له به ره نه وه روویه کی دیکه ی یاده وه ری بوکسی ژماره کانه، له کاتیکدا نه م بوکسه ته نها هه لگرو هه شارگه و دوکو مینتاری ژماره ی روژه کان و مانگه کان و سهاله کان و سهه رده مه کان، شه ره کان و گوشتارگه کان و عیشقه کان و گو مپرییه کان و سهه ریه کان و سهه رکرده کان و فه نتازیا و کاریزماکانیان نییه، به لکه تو مارگه یه کی گه وره ی ژیا نه له سهه ر رووی پانتاییه ژیا ریبه کانی جه سه ته و خه یال و عه قلی ئیمه، به لکه تو مارگه یه کی گه وره ی ژیا نه له نیو پانتاییه ژیا ریبه کانی جه سه ته و خه یال و عه قلی ئیمه، به لکه زور له وه ئالوزتره که مروقی مو دین مه وداکانی بخوینیته وه له خواسته کانی خویدا و له جوگرافیاکانی بیرکرده وه و دنیا بینیه کانی خویدا رافه یان بکات و رایه له کانی په یوه ندی خو ی به سه ره به ری نه و مه ودا یانه وه بدوژیته وه که دووباره رافه ی ده که نه وه. هه لبه ته نه و تو مارگه یه هه روا ساده و ساکار نییه، به لکه زور له وه ئالوزتره که مروقی مو دین خانه و شان کانی له یه کتری جیا بکاته وه، به واتایه که نه و تو مارگه یه له لایه که خاوه نی هیزیکی راکیشانه که چند هه زار نه وه نده ی هیزی راکیشانی زه وی یه، خاوه نی خه یال دانی که بو جیا کرده وه ی حیکایه ته له ئیستا و به حیکایه تکرده ی هه موو شتیک که ده که ویته نیو مه وداکانیه وه، به واتایه کی دیکه تو مارگه یه کی گه وره ی نو ستالژیه له سهه ر رووکاری پانتاییه ژیا ریبه کانی جه سه ته و خه یال و عه قلی مرو فگه لیکی شاراو ه فه ره نه گیکی نا ئاشکرا. له لایه کی دیکه وه نه م تو مارگه یه خاوه نی ده زگایه کی گه وره ی تو مارکرده که هیچ ئامیریکی دیکه ی ته کنولوژی له ئاستی گپانه وه ی نه و حیکایه تانه دا نییه، که هه ر جاره وه له مه ودا یه کی جیاوازا پیشکه شده کرینه وه. هاوکات خاوه نی پولینکاریه کی بی نه دازه یه که ده سه لاتی پولینکرده ی زه مه ن و شوین و مرو فو ژینگه و کولتور و نه ریت و خه یال و فه نتازیا و به هاو ره مزه کانی هه یه، هه لبه ته نه و تو مارگه یه کار بو کاریگه ریبه کان و به سهه رچوه کان و ئیستا کان ده کات، له به ره نه وه دامالینی ئیستا له رابردوو، یان دامالینی هه نوکه ژیا ری و دنیا بینیه کانی نه م ساته وه خته له جو مگه کانی یاده وه ری و له خه یال دانه کانی کاریکی هینده ئاسان نییه، چونکه نه و سیستمه ی ئیستا کان به یاده وه ریبه کانه وه ده به سستیته وه، ته نها به گه پخستنی که ره سه ته کان نییه له مه ودا یه کی داخراوی سروشتی دا، هاوکات نه و ترادسیونه ی منی مردوو به منی زیندوو وه ده به سستیته وه ئیراده یه کی شاراو یه بو به ره مه نیانی سروتیکی کو مه لایه تی گو یگرتن و راهاتن و ئالوده بوون، هه لبه ته کارکردنیشه له سهه ر پشکنینی ئیستا به مایکرو سکوپ ی یاده وه ری، به کار بردنی نادیا ره کانه بو شارنده وه ی ئیستا و هه ر خه یالیک له ده ره وه ی نه و روانینه کو نکریتییه، ده ره نجام نه م دوخه ده گاته دامالینی مانا کان و روو تکرده وه ی ئیستا له هه ر به هایه کی ئیستا تیکی و دار شتنه وه ی به پیکه اته گه لیکی حیکایه تی و دابه شکرده وه ی به سهه ر زه مه ندا.

کیشی هره گوره یاده وهری دوباره کردنه وهی خویتی له لایه ک و دوباره کردنه وهی ره مزو به هاکان و ماناکانه له نیستادا بو دوستکردنی خه یالگه یه که جیی ته وای و ئه هاومانا و هاواتایانه ی خوئی تیادا جیبکاته وه. لیره وه دهگه یه سهر تیزیکی دیکه یه کلایکه ره وه له نیوان یاده وهری و دوباره بونه وه، که دنیا بینه جیاوازه کانی دهره وهی و ئه ترادسیونی روانین و حیکایه تانه یه که کار له سهر توخکردنه وهی و ئه ناوهنده نوستالژییه ده که ن.

دەرگاگان داخراون... دەرگاگان ناکرینه وه

که دەرگاگان نه کرینه وه.. جهنگ یاری نیوان زینده گی و سیبه ره کانتیتی

شورش هاتوچوکردنی مردنه، له نیوان دیواره کانی یه ک ژوردا

عشق کو تاهینانیکی نا ئومیدانه یه به نا ئومیدی

به هار کو تاهینانیکی پایزانه یه به پایز

که دەرگاگان نه کرینه وه.. ده بیته مردوه کانمان له دیواره کاندایه بنیژین، خوا

له دیواره کان داتاشین، مانگ له شوشه ی شکاوی په نجه ره کان بهرله هه لچنینیان به لاشه ی کوکوختیه کان.

دەرگاگان ناکرینه وه، ئه گهر هه موو زهنگه کانیش بشکینین، دەرگاگان ناکرینه وه. (ل 80)

به کارهینانی دەرگا" وه ک دهر وازه و روانینیکی دیکه، وه ک دنیا یه کی دیکه له دهره وهی دنیا ی داخراوی دیوی ناوه وهی شور اوو دەرگاگان" بهرله وهی وینه یه کی بهرجه سته کراو بیته، وه ک ته وای و ئه وینه دیاریکراوانه ی نیو حیکایه ت و ئه ماشینه گه وره یه ی یاده وهری، دەرگا و دیوارو هه ر بهر به سته کی به کارهاتوی نیو ئه م قه سیده یه دنیا یه ک وینا کراوی سایکولوژی و فلسفه ی و فنتازی له پشته وه یه، دەرگا خالی په یوه ندی نیوان تاکه که سو هه بوه کانه، جومگه ی پیکه وه به سته وهی واقیعه به خه یال وه، روانیکی شه فافه له دهره وهی نابینایی و دنیا ی په نهانی ریکه وته ئه فسانه یی و فنتازییه کان، پنتی شاراه ی نیوان ئه و مروقه خه یالییه ی نیو خو مان و ئه و جه سته خاموشه ی ناو ژیا نه، له پشت دەرگا کانه وه ئاره زووییه کی سهرمه دی و چیژیکی یه زدانی هه یه، خه یالیک هه یه مه وداکانی هه زاران ئه وه ندی و ئه ره هه ندی بچو کانه یه که ناچنه وه سهر روانین و خه یالی هه لاهه لای نوستالژییه ک لیوانلیو له حیکایه ت و خالی له هه ر مه ودا یه کی نیستایی بو هه نوکه و دامالینی نیستا له یاده وهری. که له چاوه پروانی زاهدیکه وه ده سته پیده کات بو چاوه پروانی گو دو، له خه یالی پیغه مبه رو حه کیمیکه وه بو ئاره زووه شکاوه کانی جه لادیک و کوکردنه وهی هه ر یه ک له م مه ودا فنتازیانه و سهره نجام داغلی مملانتیه ک ده بیته له گه ل خو تدا و گرفتاری گیژاویکی گه وهری بهر به ککه وتن ده بیته له گه ل ئه و مروقه خه یالییه ی ناخی خو ت و ئه و بوونه وهره واقیعییه ی ناو مه ودا داخراوه کانی ژیا ن.

لیو شتر اوس زور به قولی ئامازه به و په یوه ندییه فلسفه فییه گه وره یه ده دات که پیکه پنه ری کلیشه سازییه کی نیستاتیکی و جه وه رییه له نیوان زمان و هونه رو شیعرداو ده لیت: "شیر له نیوه ریگی هونه رو زماندایه، په یوه ندی له گه ل زماندا هه مان په یوه ندی نیگار کیشه له ته ک بابه تدا. " دواتر رونکردنه وه یه کی زیاترمان ده دات... " زمان که ره سته ی سهره کی کاری شاعیره و به یارمه تی ئه م که ره سته خاوه تیده کوشی تا باوه پره کان و چه مکه کان هه رچه ندی چندان ورد نه بن دهریبری. " لیو شتر اوس پتر له سهر ئه م تیروانینه پیداده گری و راقه ی ده کات و ده لیت: " شاعیر ره هه ندیکی تازه به گوزارشته تازه زمانیه کان ده به خشی " وادپته بهرچاو که شیر له نیوان دوو ریسای پیکناکوک (پارادوکس) دایه: " کرده ی ئاویته کردنه زمانیه کان و کرده ی لیکدابرانی واتاییه. " زمان چو ن دابشکراویکی واتاییه، هاوکات ئاویته سازییه کی زمانه وانیشه، سازکردن و خولقاندنی گوزارشت و دهریبری و وینا کردن و

واتابه خشینی نوئی کاره هه ره بنجینه ییه کانی شاعیره بۆ خولقاندنی شیعر له نیگارئیکی زمانه وانی نوئی دا، به لام به زمائیکی تازه و ده رپرین و گوزارشتی نوئی.

به واتایه ک کوکردنه وهی ئه و روانینانه له مه و دایه کی لیکدژو بیرکه ره وهی فراواندا، فه لسه فه یه که بۆ دامالین و روتکردنه وهی وینه و ویناکراو و سه رماییه ره مزیه کان بۆ سه رچاوه کانیا ن و به ره مه یئانی خه یالدا نیک لیوانلیو له لیکدژو چیژی جیا جیا و ویناکراوی به رجه سته، به لام سه رچاوه کانی ئه م گه رانه وه یه نه یاده وه رییه، نه سود له و حیکایه تانه وه رگیراوه که مروقه کان له سه رمایه کی ره مزی ساخته یان که رنه قالی دا کو ده کاته وه. هه رچه ند نو ستالژیا له لای به ختیار عه لی ته و او جیا و ازتره وه ک ئه وهی له لای زوریک له شاعیران و ئه دیبان له ئارادایه، به واتایه ک نو ستالژیا له لای ئه و سوژگه لیکی ئاره زویه خش نییه له رابردوو، میژوو ده که ویتته ده ره وهی ئه و چیژو وینه و مه دلوانه وه، حیکایه تیک نییه ببیته سه رچاوه یه کی کاریگه ر بوئه و نو ستالژیا یه، به لام خه یالئیکی نوئی و سوژگه لیکی عارفانه له پشت هه ر گه رانه وه یه که وه ئاماده یه و تیکه له یه که له ئیستا و فه نتازیا یه که له ئاینده و فه لسه فه یه که بۆ کوشنی نیشتمان و دامالینی له هه ر مانایه کی کلاسیکی، هه ولئیکی گه وره شه بۆ کوشتنی حیکایه ت و یاده وه ری، دوا جار فه نتازیای سه فه ریکی گه وره یه به سه رزه مینه بیسنورو بیکوتاییه کانی روانین و ناشوین و ناحیکایه ت و نازه مه ندا.

ده ره نجام قه سیده کانی به ختیار عه لی که رنه قالیکی بیکوتاییه له ده ره وهی زه مه ن و به ناو زه مه نیکی ئه فسوناوی و میتافه نتازیایه کی ویناکراوی زه نه نییه بۆ هه لوه شانده وهی مانای شوین و کوشتنی حیکایه ت و نه خسه کیشانیکی نانه ندازه ییه بۆ دۆزینه ی مانای نوئی و گوزارشتی نوئی و تیرامان و ویناکردنی لیشاویک له بوونه وه ری میتافه نتازی نیو سه رزه مینیکی یوتۆبی له ناشوین و نازه مه ن و ناحیکایه تدا.

سه رچاوه کان:

- 1-Modern poem- A Norton Introduction Edited by Richard Elman & Robert O'Clair –Second Edition USA 1989
- 2-G.Charbonier, Op.pp110-111-113
- 3-N.Frye, Anatomy of criticism, precision u.p.1973
- 4-ئۆکتافیق پاز، شعر والنهایات القرن.